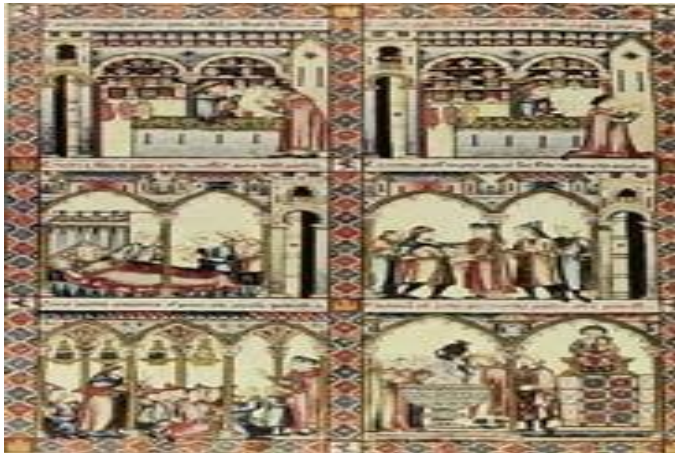

CANTIGAS RELIXIOSAS.AS CANTIGAS DE SANTA MARÍA

A vertente relixiosa da lírica galaico-portuguesa medieval está representada pola obra *Cantigas de Santa María*. Trátase dun conxunto de **427 composicións**, que poden agruparse en tres grandes bloques:

- **Cantigas narrativas** (356), que narran presuntos milagres feitos pola Virxe, con clara intención didáctico-relixiosa.
- **Cantigas de “loor”** (41), que loan frecuentemente as calidades da Virxe en termos moi parecidos a como os poetas gababan as súas damas nas cantigas de amor profanas, baseadas no modelo da *cançó* provenzal. O rei Afonso X preséntase a si mesmo nestas cantigas de “loor” como trobador-vasalo da Virxe: *“rogo-lle que me queira por seu / trobador e que queira meu trobar / rezeber, ca per el quer’eu mostrar / dos miragres que ela fez”*.
- Unha serie **heteroxénea de cantigas** entre as que están tamén os dous “prólogos” en verso

O groso da obra dispónse atendendo a un **esquema** numérico invariable que imita o do rezo do rosario católico: as cantigas agrúpanse en **series en que as nove primeiras son cantigas narrativas e a cima de “loor (as decenas)** que simbolizan a **perfección**

Cantigas narrativas

Cada cantiga narrativa responde sempre, na súa estrutura, ao seguinte esquema:

- 1) **Epígrafe ou “razón”**, que resume o contido da cantiga
- 2) **Refrán**, que condensa a ensinanza moral e relixiosa que se pretende transmitir.
- 3) **“Cobras” ou estrofas**, co refrán ao final de cada unha, que desenvol-ven con maior ou menor extensión o relato do milagre.

As cantigas narrativas desenvólvense, polo xeral, seguindo un esquema fixo de contido, que pode resumirse nos seguintes apartados:

- 1) **Un resumo do que narra a cantiga**, que se expresa na epígrafe ou “razón”.
- 2) **Unha breve presentación do protagonista e ás veces do contexto**
- 3) **Unha formulación do problema** que afecta ou incumbe a ese protagonista.
- 4) **Unha intervención milagreira da Virxe**, que resolve o problema
- 5) **Unha lección moralizante final**, acompañada de agradecementos á Virxe.

Cantigas non narrativas

Pola súa banda, **as cantigas non narrativas**, entre as que destacan as chamadas “de loor”, presentan un carácter hímnico. Expresan devoción á Virxe e están cheas de tópicos sobre as súas virtudes.

O verso máis utilizado é o de 14 sílabas, dividido por unha cesura en dous hemistiquios, de 7 versos cada un e a estrofa é o zéjel. As cantigas narrativas adoitan ser máis longas (maior número de estrofas) que as de “loor”.

As *Cantigas de Santa Maria* constitúen unha das empresas culturais e literarias máis impresionantes emprendidas polo rei castelán Afonso X, o Sabio. A pesar dos seus numerosos fracasos políticos e militares, o seu reinado foi culturalmente espléndido e baixo o seu mecenado, ademais da obra que nos ocupa, floreceron a lírica profana galaico-portuguesa, a chamada “Escuela de Traductores de Toledo” e a prosa histórica e xurídica en castelán.

A autoría das *Cantigas de Santa Maria*,

Non cabe dúbida de que o rei castelán sabía trobar e dominaba perfectamente o idioma galego-portugués, mais existen dúbidas fundadas sobre a súa autoría persoal das cantigas marianas. No comezo da *General Estoria* hai un parágrafo moi revelador para entender os límites do concepto de “autor” cando se aplicaba á figura do monarca: *El Rey faze un libro, non porque él escriba con sus manos, mas porque compone las razones dél, e las emienda...*

Sobre a súa redacción temos as seguintes certezas:

- 1) Na obra interviñeron **como máximo seis trobadores** distintos;
- 2) **Só hai 10 cantigas escritas de puño e letra polo rei,**
- 3) O artífice da maior parte dos textos foi o **clérigo e trobador compostelán Airas Nunes.**

Así pois, cando dicimos que Afonso X é “autor” das *Cantigas de Santa María* referímonos basicamente a que, ademais de escribir un pequeno número do total de 427, foi o “patrocinador” e o “director” do equipo que elaborou esa obra, quen localizou e mandou recompilar ou traducir argumentos para as cantigas, quen supervisou e coordinou os traballos de versificación no *scriptorium*, quen deu instrucións aos compositores das melodías, quen orientou aos debuxantes das miniaturas, quen corrixiu os textos que se ían elaborando etc.

Para a elaboración das *Cantigas de Santa María*, o equipo dirixido polo rei Afonso X valeuse de **fontes moi diversas**, unhas orais, outras escritas; unhas populares e outras cultas; unhas peninsulares e outras europeas etc. A intención última era compendiar o máximo número de poemas en loor da Virxe.

Para explicar as razóns que empurran a Afonso X a proxectar e mandar facer as *Cantigas de Santa María* sinálanse **dous tipos de motivacións**

básicas:

- a) **Motivacións de índole relixiosa.** A devoción sincera do rei cara á figura da Virxe e o seu afán de contribuír ao auxe do culto á Virxe, que comezaba a converterse nunha figura central do cristianismo desde a época das cruzadas (século XI) e coa instauración de festividades como a da Inmaculada Concepción.
- b) **Motivacións de índole política.** A confección desta magna obra serviría para restarlle influencia, riqueza e poder a Santiago de Compostela (e con iso ao reino de Galiza no seu conxunto) ao desviar potenciais peregrinos xacobeos cara aos santuarios marianos. Outra motivación sería reforzar a ideoloxía e o modelo social feudal-cristián na Península fronte a mouros e xudeus. Tamén serviría para prestixiar a corte castelá como centro cultural e para soste a candidatura de Afonso X a Emperador do Sacro Imperio, finalmente fracasada

A tradición manuscrita

As *Cantigas de Santa Maria*, elaboradas entre 1257 e 1283, chegaron a nós por medio de **catro códices diferentes, todos do s. XIII, de gran riqueza musical e con máis de 1.500 miniaturas dun enorme valor artístico e testemuñal.** A condición rexia do seu promotor explica o luxo dos códices, a súa complexidade artística (poesía, música, debuxo) e a amplitude da colección.

Os catro códices conservados son os seguintes:

- **Códice de Toledo (To).**
- **Códice da Biblioteca Nacional de Florencia (F).**
- **Códice T e E da Biblioteca do Escorial.** Coñecidos como **Códice Rico** o primeiro (193 cantigas musicada e 1275 miniaturas) e **Códice dos músicos** o segundo(417 cantigas coas partituras e 40 miniaturas)